

TÜRKİYEDE ANAYASA YARGISI (1)

Prof. Dr. Tahsin Bekir BALTA

BÖLÜM I

ANAYASA YARGISI ve ORGANLARI

A. Gelişme safhaları :

1. Şimdiye kadarki durum :

Türkiye'de de Anayasa rejimi Osmanlı Devletinin meşrutiyet sistemine geçişinden bu yana katı - yani sıkı özel şekle tabi - anayasa metinleriyle düzenlenmiş bulunuyor. Fakat anayasa yargısı

(1) Bu yazı Heidelberg'de (Max - Planck Institut Für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht = Yabancı Hukuku ve Devletler Hukuku ile İştigal eden Max - Planck Enstitüsü) tarafından 20 ve 21 Temmuz 1961 tarihlerinde Anayasa Yargısı konusunda tertiplenen Milletlerarası Mukayeseli Hukuk kollojyumuna Almanca olarak sunulan raporun türkçesidir. Alman, Avusturya, İtalya Anayasa Mahkemeleri üyelerinden bir kısmının da diğer bir çok uzmanlarla birlikte faal surette katıldıkları bu toplantıya sunulan raporlar (bizimki de dahil) ile görüşmelerin özeti mezkûr Enstitü tarafından yayınlanmak üzere dir. 1962 ilk baharında çıkacağı umulan bu husustaki eserin adı şöyledir :

(Vertassungsgenichtbarkeit, Länderbericht und Internationales Kolloquium, Beitrage zum Ausländischen Öffentlichen Recht und Völkerrecht, Bd. 36, Carl Heymanns Verlag Kg., Köln - Berlin 1962).

(1a) Anayasa Yargısı, anılan kollojyumunda ve bu incelemede, anayasaya riayet sağlayan her türlü yargı işlemi manasına kullanılmıştır. Bu itibarla sadece kanunların değil, diğer hukuk metinlerinin de anayasaya uygunluğunun yargı yolu ile denetini kapsıyor.

bakımından ötedenberi mahzurlu bir boşluk olmuştur. Zira böyle bir yargı için ne özel bir merci, ne de özel bir yargı yolu mevcut olmamıştır. Bu sebeple anayasa yargısı ancak dâva mahkemeleri - yani bir dâvaya bakan mahkemeler- marifetiyle hâdisevi olarak sağlanabilirdi. Hattâ böyle bir hal tarzını anayasanın metni bile telkin ediyordu. Gerçekten 27 Mayıs 1960 askerî ihtilâline kadar devam eden ve şimdi Yeni Anayasa ile sona eren 1924 tarihli Cumhuriyet Anayasası, hiç bir anayasa maddesi herhangi bir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz (m. 103) (2) ve, hiç bir kanun anayasaya aykırı olamaz, hükmünü ihtiva ediyordu. İmdi herhangi bir dâva mahkemesinin, baktığı ihtilâfin çerçevesi içinde, yasama dışındaki resmî işlemlerin anayasaya uygunluğu ile kanunların şekil yönünden yine anayasaya uygunluğunu incelemesi gerektiğinde hiç bir tereddüt olmamıştır (3). Buna karşılık dâva mahkemelerinin bir de kanunların muhtevaca anayasa uygunluğunu incelemek ve anayasaya aykırı kanunların tatbikinden kaçınmak yetkisine - ki anayasa yargısının esas ağırlık merkezini bu teşkil ediyor - sahip olup olmadıkları sorusu ilk andan itibaren tartışmalı bir konu olarak devam etmiştir (4).

Doktrinin önemli bir kısmı, Anayasanın üstünlüğüne ve kanunların anayasaya aykırılığını ve anayasanın ihmalini yasaklayan anayasa hükmüne dayanarak, mahkemelerin bahis konusu inceleme yetkisini haiz olduklarını haklı olarak savundular. Fakat mahkemelerin böyle bir yetkisini kabul etmeyen görüşün de kuvvetli temsilcileri vardı (5). Bu görüş hususiyetle, Meclisin anayasadaki özel

-
- (2) 93 Kanunu Esasisinde de benzer bir hüküm (m. 115) vardı.
 - (3) Turhan Feyzioğlu, Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazâî Murakabesi (195) 28 s.
 - (4) Tartışmalar ve değerlendirilmesi için Turhan Feyzioğlu sge. 276 s. Ayrıca : Bahri Savcı, İnsan Hakları (1953) 157 s.; Süddik Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, 2. bası 1960, 261 s.; İlhan Arsel, Türk Anayasa Hukuku (1959), 364 s.
 - (5) Kanunların Anayasaya bağdaşırılığının yargı mercilerinin incelemek yetkisine sahip olup olmadıkları meselesi 1924 anayasa rejiminin daha ilk yıllarında ortaya konmuştur. Meseleyi tanıyan Parisli âmmeci Achille Mestre'in Türk öğrencilerinden biri (Milash Gad Franko) tarafından çıkarılan Hukukî Bilgiler dergisinde, c. 1 (1926) 9 - 19. çıkan bir makalesi tahrir etmiştir. Bu makalede yargıların bahis konusu inceleme yetkisine sahip oldukları kabul ediliyordu. Mesele Türk doktrin-

durumuna dayanıyordu : Anayasaya (m. 4) göre meclis millî ege-
menliği kullandığı cihetle onun yaptığı kanunların anayasaya uy-
gunluğunu mahkemeler açıkça yetkilendirilmiş olmadıkça, söz ko-
nusu edemezler, kanısında idi (6).

Yargı içtihadı (7) ise kanunların anayasa ile bağdaşırılığını in-
celelemeye yanaşmadı. Her ne kadar bazı alt adliye mahkemeleri
böyle bir yetkiyi benimsedilerse de Temyiz Mahkemesi kabul et-
medi. Hususile 1952 de Hukuk Genel Kurulu, geniş gerekçeli bir
kararı (8) ile, anılan yetkiyi reddetti. Bu suretle reddedici görüş

de yakın ilgi buldu. Ünlü Türk âmmecileri ile bazı tatbikçiler
görüşlerini belirttiler.

- (6) Reddedici görüşün başlıca bir dayanağı da tüzük hakkındaki
anayasa hükmü (m. 52) idi. Bilindiği üzere bu hüküm bir yan-
dan tüzüklerin kanunlara aykırı olamayacaklarını belirtmekle
beraber, öte yandan da bu yoldaki iddiaları inceleme yetkisini
meclise mal ediyordu. Bunu, anılan görüş taraflıları anayasa
aykırılık yasagından mahkemeler için inceleme yetkisi çıkar-
maya kâfi olmadığına, bu yetkinin ayrıca anayasa veya hiç
olmazsa kanunla açıkça tanınmış olması gerektiğine delil gös-
teriyorlardı. Mahaza inceleme yetkisi taraflıları bu delili, sözü
geçen hükmün tüzükle kanun çatışınca kanunu tatbik etmeye
engel olmadığını öne sürmek suretiyle karşılayabiliyorlardı.
Zaten mahkemeler bu son hal tarzını benimsemiş bulunmakta
idiler : T. B. Balta, Türkiyede Yürütme Kudreti 40 s.
- (7) Bilgi için : Turhan Feyzioğlu sge. 255 s.
- (8) Temyiz Kararları, Hukuk Bölümü 1953, 45 s. Hâdise şu idi : 4486
sayılı ve 1943 tarihli Teknik Ziraat ve teknik bahçivanlık okul-
ları k. (D. III 24, 1609, m. 3), belli şartları haiz «köylü çiftçi
çocukları arasından» seçtiklerine bu okullara talebe olarak al-
maya Tarım Bakanlığını yetkilendiriyor ve velî veya vâisleri
de bu çocukları, sıhhatları elvermek şartıyla, okula vermek ve
devam ettirmek mecburiyetini yüklüyordu. Bu şekilde Teknik
Ziraat okuluna, alınan, fakat «uygunsuz hareketi dolayısıyla
okuldan çıkarılan» oğluna aid okul masraflarını hazine dâva-
lıdan istiyor. Aksaray Adliye mahkemesi anılan hükmü «ana-
yasanın kefaleti altında bulunan ve meslek seçimi gibi bir
hürriyet ve masuniyet esasına müteallik hakkına aykırı» bu-
larak uygulamıyor. Temyiz Dördüncü Hukuk dairesinin bozma
kararına karşı ısrar etmesi üzerine işi inceleyen Temyiz Genel
Kurulu mahkemelerin anayasaya aykırılığı inceleyemeyecek-
lerine çoğunlukla karar vermiştir. Gerekçesi şöyle özetlenebi-
lir : (1) Ne anayasa, ne de herhangi bir kanun mahkemelere
böyle bir yetki vermiyor. Mahkemelerin yetkilerini kanun gös-

adli yargıda hâkimiyet kazandı. Bununla beraber Temyizin anılan kararı çoğunlukla verilmiş ve doktrinde şiddetli tenkidle (9) karşılaşmıştı. Bu itibarla ve üstelik inceleme yetkisine olan amelî ihtiyaç gittikçe arttığı cihetle Temyizin görüşünü böyle bir yetki lehine değiştirmesi ümidi yok değildi.

İdarî yargıya gelince, Danıştay inceleme yetkisini reddetmekle (10) beraber, davranışı bir bakıma, daha elverişli olmuştur. Çünkü, bazı adli yargı mercilerince de ifade edilen, kanunları anayasa ile bağdaştıran bir yorum metodu uygulanmış, bu suretle belli bir kısım idarî işlemler aleyhine kazaî müracaat yolunu kapsayan kanunları işlemin takdir unsuruna hasretmek suretiyle manalandırarak ilgili bakanlık kararlarını kanunî şartların eksikliği dolayısıyla iptal etmiştir (11).

terir. Bu yolda kanunî hüküm bulunmadıkça kayıtsız şartsız millî egemenlik hakkını kullanmakta olan Millet Meclisinin çıkardığı kanunların anayasaya aykırılığını mahkemeler inceleyemezler. 2) İdarî işlemlerin tetkiki bile Danıştaya verildiğine göre mahkemelerin, Meclis kararı mahiyetinde olan kanunların anayasaya aykırılığını inceleme yetkisi kabul edilemez. Hele tüzüklerin kanuna aykırı olamayacağına dair olan Anayasa maddesinin (m. 52) bu yoldaki iddiaların incelenmesini meclise mal etmesi anayasaya aykırılığı mahkemelerin inceleyemeyeceklerine açık bir işarettir. Bu gerekçe ONAR'ın o sırada birinci basısı çıkmış olan İdare Hukukunun Umumi Esasları (248 s.) nda söylediklerinin hemen hemen aynıdır.

- (9) K. G. Balkar, Ankara HFD X (1953), 212 s. A. S. Özçelik, İstanbul HFD XXI (1957) 482 s.
- (10) DKD. 46 - 50, 55 (Genel Kurulun oybirliği ile verdiği karar). Hâdisede aşağıda not 10 da sözü geçen dışişleri tasfiye kanununun kazaî yolu kapamasının anayasaya aykırılığı iddia dolayısıyla Danıştay bu iddianın incelenmeyeceği içtihadında bulunuyor.
- (11) Bu yoldaki Danıştay kararlarının bir kısmı Dışişleri Bakanlığını belli süre ile memur tasfiye etme yetkisini tanıyan ve tasfiye kararları aleyhine kazaî müracaat yolunu kapayan 1948 tarihli ve 5250 sayılı kanunun (D III 29, 1260) tatbikatına ilişkindir. Başkanun sözcüsünün benimsediği bir fikre göre 1924 Anayasasının idarî dâvalara bakmayı Danıştay'ın görevlerinden sayan hükmü (m. 51) idarî işlemler aleyhine idarî dâva yolunun açık tutulmasını gerektiriyordu, dolayısıyla bu yolu kapayan kanun anılan anayasa hükmüne aykırı idi. Bu gerekçeye istinatla açılan iptal dâvalarının birinde (DKD. 50 - 54, 112

2. Anayasa yargısı uğrunda siyasi mücadele ve müsbet sonucu :

Yargı mercilerinin anayasaya aykırılığı inceleme yetkileri hakkındaki tartışmalar ilk zamanlar hukukçular çevresine inhisar etmişti. Fakat 1945 de siyasi hürriyetli demokratik rejim başladıktan sonra siyasi muhitler de konu ile ilgilendiler. Çünkü anayasaya aykırılık bilhassa siyasi haklar sahasında kendini gösteriyordu. İktidar partilerinin yüksek yöneticileri, meclisin milli hâkimiyet temsilcisi sıfatıyla yaptığı kanunların anayasaya uygunluğunu inceleme hususunda son söz sahibi oldukları fikrini savunuyorlardı (12). Buna karşılık muhalefet partileri bir anayasa mahkemesinin kurulması lüzumunda birleşiyorlardı. Tarafsız çevreler, hususile baskı tedbirlerinin ağır sıkıntılıyla karşılaşan basın muhalefetin bu isteğini destekliyordu. İkinci bir meclisin ihdası, insan haklarının genişletilmesi yanında bir anayasa mahkemesinin kurulması isteği, son yıllarda anayasaya aykırı kanun ve tedbirlerin artması karşısında, siyasi mücadelelerin parolası haline gelmiş ve âmme efkârınca tamamiyle benimsenmiş bulunuyordu. Bu sebeple yeni anayasanın hazırlanışı sırasında bir anayasa mahkemesi kurulması prensibinde memleket ittifak halinde idi. Bu itibarla 27 Mayıs 1961 de Kurucu

s; 1950, Conker işi) Danıştay dâva daireleri Genel Kurulu şu prensipi kabul etti: «Bütün idari tasarrufların kazaî murakabe tabi tutulması hukuka bağlı devlet prensibinin icabındandır» ve bu esas «hiyerarşi itibarıyla mevzu hukukun en üst kademesini teşkil eden anayasanın 51 inci maddesiyle müeyyide altına alınmış» bulunuyor; şu halde anılan kanunun «Danıştaya müracaat edilemeyeceği yolundaki hükmünü idari tasarrufun takdir unsuruna taallük eden kısmının kontrol dışında kalacağı şeklinde manalandırmak gerekir». Bu anlayışla Danıştay dâvayı kabul ederek ilgili idari kararın şekil bozukluğundan ötürü iptal etti. Dâva daireleri Genel Kurulu aynı prensibi 6.4.1960 da verdiği bir kararla bir büyükelçinin resen emekliye ayrılması işinde de uyguladı. Bilindiği gibi kanun bu yoldaki kararlar aleyhine de kazaî müracaat yolunu kapamaktadır. Fakat bu hükmü de aynı şekilde daraltarak manalandırmış, işlemi şekil noksanından bozmuştur; T. B. Balta, Türkiye Yürütme Kudreti 51 s.

- (11) 1924 Anayasa Rejimine ait Meclis İctizûğü (m. 37) encümenleri, ellerine gelen bir kanun tasarisının ilkin anayasaya uygunluğunu incelemeye, aykırı görürlerse kanunu reddetmeye mecbur tutuyordu. İktidar ricali bu şekildeki bir mürakabenin esas ve yeterli olduğunu öne sürüyorlardı.

Meclisce meydana getirilip şimdi (9 Temmuz 1961 de) halk oyu tarafından kabul edilen yeni Anayasa bir Anayasa Mahkemesi kurulmasını emrediyor.

3. Yeni Anayasaya göre Anayasa yargısı :

Yeni Anayasa, derpiş ettiği anayasa mahkemesinin terekübü (m. 145) ile görevlerini esas itibariyle (m. 149, 151) kendisi tesbit ediyor. Buna karşılık kuruluşu ile yargılama usulünü adi bir kanuna, çalışma tarzı ile üyeleri arasındaki iş bölümünü, mahkemenin yapacağı bir iç tüzüğe bırakıyor (m. 148). Bahis konusu kanunun, anayasanın kabul ettiği diğer yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş ve işleyişlerine aid kanunlar ile birlikte, en geç 29 Ekim 1961 de toplanacak olan yeni Büyük Millet Meclisinin toplanmasından başlayarak altı ay içinde çıkması gerekmektedir (Yeni Anayasa, geçici m. 9). Bununla beraber Anayasa Mahkemesinin fiili olarak kurulması için anayasa herhangi bir süre tesbit etmiş değildir. Anayasa Mahkemesinin fiili olarak kurulmasına şu bakımdan da önemi vardır : Yeni Anayasa demokrasi ve hukuk devleti ilkelerini geniş ölçüde benimsemekle beraber, dâva mahkemesinin anayasaya aykırılığı itiraz yolu ile ele alma yetkisini anayasa mahkemesinin fiili olarak kurulmasıyla başlatıyor (geçici m. 9). Bu geciktirme mahzurlu gözüküyor. Çünkü diğer memleketlerdeki tecrübeler gösteriyor ki Anayasa mahkemesinin kurulması uzun zaman askıda kalabilir. Öteyandan itiraz yoluyla inceleme yetkisinin anayasa mahkemesinin kurulmasına bağlanması yeni anayasanın kabul ettiği bazı esaslarla da bağdaşmıyor. Gerçekten geçmiş anayasalarımız gibi yeni anayasamız da hiçbir kanunun anayasaya aykırı olamayacağını belirtiyor. Üstelik anayasa hükümlerinin, mahkemeler de dahil olmak üzere, bütün devlet mercilerini bağlayan kurallar olduğu hükmünü (m. 8) koyuyor. Bundan başka şayet anayasa mahkemesi itiraz yolu ile önüne gelen anayasa meselesini belli bir süre (3 ay) içinde karara bağlamazsa dâva mahkemesine anayasaya aykırılık meselesini bizzat çözme yetkisini de tanıyor (m. 151 IV). Bu durum karşısında dâva mahkemesine benzer bir yetkiyi anayasa mahkemesi kuruluncaya kadarki zaman için tanımamış olmanın makul bir izahı yoktur. Fakat aşağıda (Bl. III. B. I. 1, b ve c) görüleceği üzere yeni anayasamızın anayasa yargısı sahasında ihtiva ettiği mahzurlu hüküm bundan ibaret değildir. Mahaza halk oyu anayasa mahke-

mesini sabırsızlıkla istediği için onun kısa zamanda kurulacağı az çok güvenle umulabilir.

Yeni kurulacak anayasa mahkemesi kanunu henüz çıkmadığı cihetle, aşağıdaki açıklamalarda tabii olarak anayasanın metninden çıkan hal tarzlarını belirtmekle yetineceğiz.

B. Anayasa Yargısının Mercileri :

1. Merciler ve Görevleri :

Belirtildiği üzere Yeni Anayasaya göre kanun alanında anayasa yargısı bir anayasa mahkemesinin uhdesinde olacaktır. Bunun yanında dâva mahkemeleri de bu alanda tâli (yedek) bir yetkiye sahip bulunacaktır.

a. (*Anayasa Mahkemesinin Görevleri*) — Anayasaya göre bu mahkeme yalnız anayasa yargısı ile değil, aynı zamanda bir takım önemli dâvalarla ve yargı sahasına aid bazı belirli idarî konularla görevli olacaktır.

aa. (*Kanunlarla içtüzüklerin denetlenmesi*). Anayasa Mahkemesinin başlıca görevi kanunlarla yasama meclisleri içtüzüklerinin anayasaya uygunluğunu soyut (mücerred) ve somut (müşahhas) olarak denetlemektir (m. 147 I, 149, 151). Ekleyelim ki, anayasa burada bahis konusu denetlemenin kanun ve içtüzüklerin şekli yönlerini de kapsadığını belirtmiyor. Dolayısıyla dâva mahkemelerinin şekli bakımından anayasaya uygunluğu bizzat denetleme yetkisi, hiç olmazsa açık şekilsizlikler için baki kalmak gerekir.

ab. (*Yasama meclisleri işlemlerinin denetlenmesi*). Anayasa Mahkemesi yasama meclislerinin üyeleri hakkında «yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne» dair olarak verecekleri kararlar aleyhine açılacak iptal dâvalarına da bakacaktır (Anayasa m. 81).

ac. (*Yüce Divan Görevi*). Anayasa mahkemesi Yüce Divan vazifesini de görecektir. Bu sıfatla Cumhurbaşkanını, hükümet üyelerini, üst mahkemeler hâkimlerini ve kendi (Anayasa Mahkemesi) üyelerini yargılayacaktır. Bu yargılamalarda savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapacaktır (Anayasa m. 147 II ve III).

ad. (*Siyasî partilerin denetlenmesi*). Yeni anayasa siyasî partiler üzerindeki yargı denetimini anayasa mahkemesine veriyor. Bu

hal tarzı önemli bir yenilik teşkil ediyor. Zira bugüne kadar siyasi partiler Medenî kanunun dernekler hakkındaki hükümleriyle Cemiyetler Kanunu hükümlerine ve adliye mahkemelerinin yargısına tabi idiler. 1953 de siyasi bir partinin - Millet Partisinin - Cemiyetler Kanununa istinadla Ankaradaki bir sulh mahkemesi marifetiyle kapatıldığı görülmüştür. Şimdiki anayasa (m. 19, 57) partilerin kapatılması ve hesaplarının denetlenmesi yetkisini anayasa mahkemesine hasrediyor.

ae. (Yargıya ilişkin idarî görevler). Nihayet Yeni Anayasa şu iki çeşit idarî işlemi Anayasa Mahkemesinin uhdesine veriyor: 1) Danıştay başkan ve üyeleriyle baş kanun sözcüsünün seçimi (m. 140. III). 2) Adli, idarî ve askerî yargı yerleri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarının çözümü ile görevli olan uyumsuzluk mahkemeleri başkanının seçimi (m. 142 II). Her iki hal tarzı önemli bir yenilik teşkil ediyor. Gerçekten şimdiye kadar Danıştay başkan ve üyelerinin seçimi parlâmentoya aid olmuştur. Bu usul mahzurlu görüldüğü cihetle yeni anayasa anılan hâl tarzını kabul etmiştir. Uyumsuzluk Mahkemesi başkanlığına gelince bu vazife bugüne kadar Temyiz ve Danıştay başkanları tarafından yıllık münevvebe ile görülmüştür. Başkanlıktaki değişiklik, içtihat istikrarsızlığına yol açtığı cihetle yeni anayasa anılan şekli haklı olarak kabul etmiştir.

b. (Dâva mahkemelerinin anayasa yargısı alanındaki görevleri)

ba. (Yasama dışı metinlerin deneti) Yukarda (aa) belirtildiği üzere anayasa mahkemesinin metinlere ilişkin görevi yasama sahasına inhisar edecektir. Dolayısıyla bunun dışındaki hukuk metnlerinin denetlenmesi yetkisi bundan böyle de eskisi gibi ilgili idare mahkemelerine aid kalacaktır (bak. a B, III).

bb. (Yasama metinlerinin yedek deneti). Yasama metinlerinin Somut (muşahhas) olarak denetlenmesinde, şayet anayasa mahkemesi işin kendisine gelişinden başlayarak üç ay içinde bir karar almazsa anayasaya aykırılık konusu dâva mahkemesi tarafından bizzat çözümlenecektir. Ancak anayasa mahkemesinin kararı esas hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar gelirse işe bakmakta olan dâva mahkemesi bu karara uymak zorundadır (anayasa m. 151 III ve IV). Bu hüküm özel bir anayasa mahkemesi kurulmasının güttüğü hedefle bağdaşmayan ve dâvaların normal yürüyüşü üzerinde

menfi etkiler doğurabilecek olan bir istisna koyuyor. Bu itibarla uygulanma görmemesi temenni olunur.

2. Anayasa Mahkemesi :

a. (*Kuruluş*) — Yukarda (A 3) belirtildiği üzere anayasa, mahkemenin, kuruluş kanununun, yeni parlâmentonun toplanmasından başlayarak altı ay içinde çıkarılmasını emrediyor (geçici m. 7). Yeni parlâmento 25 Ekim 1961 de toplandığına göre kanunun en geç 25 Nisan 1962 ye kadar çıkması gerekiyor. İç politika şartları bu süreye riayet edileceğini gösteriyor. Mahkemenin fiili olarak kurulması hususunda anayasa bir süre tesbit etmiş olmamakla beraber ihtiyacın ve halk oyunun baskısı karşısında, umarız ki, iş pek gecikmeyecektir.

b. (*Terekkip*) — Bu hususa aid başlıca konuları anayasanın kendisi çözümlenmiş bulunuyor (m. 145). Anayasaya göre Anayasa Mahkemesi, 15 asıl ve 5 yedek üyeden kurulacaktır. Bunlardan :

1) 4 asıl ve 2 yedek üye Temyizce, 3 asıl ve 1 yedek üye Danıştayca, 1 asıl üye Sayıştayca seçilecektir. Bu organlardan her biri seçimi kendi üyeleri (başsavcı ile başkanın sözcüsü dahil) arasından, kendi genel kurulları marifetiyle gizli oyla ve salt çoğunlukla yapacaklardır.

2) Ayrıca millet meclisi 3 asıl ve 1 yedek üye, Cumhuriyet Senatosu 2 asıl ve 1 yedek üye seçecektir. Birinci ve ikinci oylamalarda üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu şarttır. Bundan sonraki oylamada salt çokluk, kâfidir. Meclislerden her birinin seçeceği üyelere birinin hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanındaki üniversite öğretim üyelerinin birlikte toplanarak gizli oyla gösterecekleri adaylar arasından olması şarttır.

3) Nihayet Cumhurbaşkanı da 2 asıl üye seçecektir. Bunlardan birini askerî Yargıtay Genel kurulunun gizli oyla ve salt çoğunlukla göstereceği üç aday arasından seçmesi gereklidir.

Üyelik süreklidir. 65 yaş haddine tabiidir, yani altmış beş yaşında emeklilikle sona erer.

Üye olmak için bir kerre kırk yaşını doldurmuş bulunmak, ayrıca Temyiz, Danıştay askerî temyiz başkanlığı veya üyeliklerinden (baş savcılık ile baş kanun sözcülüğü dahil) birinde bulunmuş,

veya en az beş yıl hukuk iktisat ve siyasal bilim dallarında öğretim üyeliği veya en az 15 yıl avukatlık yapmış olmak lâzımdır. Kadın erkek farkı gözetilmez.

Mahkeme başkanını kendi seçer. Başkanlık süresi dört yıldır. Tekrar seçilme caizdir.

c. (*İç yapısı*) — Belirtildiği üzere, Anayasa (m. 148 I) geriye kalan kuruluş meselelerini adi bir kanuna, mahkemenin çalışma tarzıyla üyeleri arasındaki iş bölümünü kendi yapacağı iç tüzüğe bırakıyor. Her iki metnin karşılıklı sahalalarını kestirmek kolay değildir. İhtimal ki dairelere bölme gibi meseleler kanun konusu yapılacak, geriye kalan tali meseleler iç tüzükle düzenlenecektir.

d. (*Üye statüsü*) — Anayasanın ruhuna göre anayasa mahkemesi üyelerinin, Türk hukukunda da memur statüsünden esaslı surette ayrılan hâkim statüsüne eşit bir statüye tabi olmaları gerekir. Bunların statüsü de, anayasanın hâkimler için koyduğu esaslar (m. 134) uyarınca kanunla düzenlenmek icab eder. Bununla beraber bazı hususlar anayasanın kendisi tarafından çözümlenmiş bulunuyor. Buna göre «Anayasa mahkemesi üyeleri resmî veya özel hiçbir görev alamazlar» (m. 145 VI). Öteyandan üyelik sıfatı yaş haddi dışında sadece şu iki halde sona erer (m. 146 II) 1) Hâkimliğe engel bir suçtan hüküm giyme halinde kendilerinden düşer; 2) Görevine engel bir sağlık durumunun kesin olarak anlaşılması halinde anayasa mahkemesinin tam üyesinin salt çokluğu ile karar vermesi ile son bulur. Bundan başka üyeler hakkındaki takibatta görevli merci anayasa mahkemesinin kendisidir (m. 147 II). Nihayet anayasanın ruhuna göre kanunun disiplin işlerini de bu mahkemeye tevdi etmesi gerekli görünüyor. Şu halde gelecek Türk Anayasa mahkemesi sağlam güvenlik içinde olacaktır.

e. (*Bütçe*) — Anayasa, mahkemenin ne bütçesine, ne de üyelerin ödeneğine aid meselelere dokunmuyor. Şu halde bu meseleler tamamiyle adi kanuna bırakılmış oluyor. İhtimal ki adli yargınlıkine benzer bir sistem kabul edilecektir. Bu sistemde hâkimlerin maaş dereceleri özel hükümlerle, harcamalar ise devlet bütçesiyle düzenlenmektedir.

f. (*Anayasa Organları arasındaki durumu*) — Anayasa, Anayasa Mahkemesini yargı sahasının bir parçası sayıyor. Şu halde bu mahkeme de hem yasama, hem de yürütme organları karşısında tama-

miyle bağımsız bir durumda olacaktır. Mahkemenin bu bağımsızlığı yukarda belirtilen özel esaslarla bir kat daha kuvvetlendirilmiştir. Yargı alanı içinde ise anayasa mahkemesi, görevleri dolayısıyla diğer yargı organlarına nisbetle üstün bir mertebeyi haiz bulunmaktadır.

B Ö L Ü M II

Anayasa Yargısı Alanında Müracaat Şekilleri :

A. Anayasa Mahkemesine Müracaat Şekilleri :

Anayasa Mahkemesine ait usul kanunu henüz çıkmadığı cihetle şu anda anayasaya göre mümkün görünen baş vurma şekillerinden bahsolunabilir. Anayasadan, Anayasa mahkemesine şu üç şekilde baş vurulabileceği anlaşılıyor :

1. İptal Dâvası :

Anayasaya aykırı kanunlarla parlâmento iç tüzükleri üzerinde soyut denetleme anayasasının iptal dâvası diye vasıflandırdığı bir dâva ile harekete getirilir (m. 149). Bu dâvanın hedefleri itibariyle, biri genel korunma dâvası, diğeri organ dâvası olmak üzere iki çeşidini ayırdetmek mümkündür (bak. a.)

2. Somut denetleme yolu :

Bu yolu Anayasa bir vesile ile (Geçici mad. 4) itiraz yolu diye vasıflandırmıyor.

3. İşlem iptali ve kapatma dâvaları :

Yukarda (Bl. I, B. 1 a) belirtildiği üzere Anayasa mahkemesi, biri parlâmento üyelerinin belirli somut parlâmento tasarruflarına karşı açacakları iptal dâvaları, diğeri siyasi partiler aleyhindeki kapatma dâvaları olmak üzere daha iki çeşit müracaatlarla meşgul olacaktır. Bu iki dâvanın konusu, sadece anayasa meselelerine inhisar etmemekte, bunlar dışındaki hukuki meseleleri de kapsamaktadır.

4. Anayasa şikâyeti yolu :

Anayasa böyle bir yol derpiş etmediği gibi mahkemenin yetkisini adi kanunla genişletmeye cevaz veren açık bir hüküm de ihti-

va eylemiyor. Fakat böyle bir genişletmeyi de açıkça bertaraf etmiyor (12). Bu itibarla yargı yetkisinin kanunla düzenleneceğine dair olan anayasa kaidesine (m. 136) dayanarak adi kanun yolu ile ferdi anayasa uygulamaları aleyhine, ihtiyaç halinde, anayasa şikâyeti yolu ile anayasa mahkemesine müracaat usulünün ihdasını anayasa engellemiyor.

B. Dâva Mahkemelerine Müracaat Şekilleri :

Bu mahkemelerce yapılan anayasa denetlemesi için adi dâva yolları dışında özel bir usul yoktur.

BÖLÜM III

ANAYASA YARGISININ KONULARI

A. Yüksek Devlet Organları Davranışının Anayasaya Uygunluğunu Denetleme :

1. Anayasa Mahkemesinin Deneti :

Anayasa, bir mahkemeye aslında böyle bir yetki tanımıyor. Şu var ki Anayasa Mahkemesi aşağıdaki iyi yetkisi dolayısıyla bu alanda da kısmî bir denet sağlayabilir :

a. (Parlamento işlemleri aleyhine iptal dâvası.) — Yukarıda (Bl. 15 B, 1), işaret edildiği üzere, yasama meclislerinin dokunulmazlığı kaldıran veya üyeliğin düştüğünü belirten işlemleri aleyhine bir hafta içinde iptal dâvası yolu ile anayasa mahkemesine başvurulabilir. Mahkeme, işi iki hafta içinde karara bağlar (Anayasa m. 81). Dâvanın konusu ilgili işlemin anayasaya veya iç tüzüğe aykırılığıdır.

(12) Gerçi anayasanın anayasa mahkemesine aid görevleri belirten 147 inci maddesi «Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir» diyorsa da bu hüküm anayasanın m. 21, 57, 81 gibi muhtelif maddelerinde mahkemeye verilen çeşitli görevlere işaretten ibaret telâkki edilmek, dolayısıyla adi kanunla mahkemenin anayasa sahasında yetkilerini genişletmeye engel sayılmamak, diğer bir deyimle Anayasa Mahkemesi ancak Anayasa ile kendisine verilen işlerle uğraşır, manasına alınmamak lâzımdır.

b. (*İçtüzük aleyhine iptal davası*) — Belirli makam ve kurullar kanunlar aleyhine olduğu gibi içtüzükler aleyhine de anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa mahkemesi nezdinde iptal davası açabilirler (m. 147, 149).

2. İdari Yargının Deneti :

Yüksek devlet organlarının davranışları yürütme alanına taallük ettikleri nisbette Türk Hukukunda idari faaliyetlerden sayılırlar ve dolayısıyla da idari yargının görevi içine girerler. Fransız Hükümet tasarruflarına benzer bir esas Türk Hukukunda tam şekilde yerleşmemiştir. Türk Danıştayı böyle bir esas bazı eski kararlarında uygulamış ise de sonraki kararlarında bu türlü bir hal tarzına rastlanmamaktadır. Anılan esasın Türk doktrininde tarafları kadar aleyhlileri de vardır (13).

İdari yargı yüksek devlet organlarının işlemlerini denetlediği nisbette bu işlemlerin anayasaya uygunluğunu da birlikte inceler.

B. Hukuk metinlerinin denetlenmesi :

Anayasa bu alanda önleyici bir denetlemeye yer vermiyor (14). Sadece kaldırıcı denetleme şekillerini derpiş ediyor.

1. Kanunlar üzerinde kaldırıcı denet :

Hatırlatalım ki anayasaya uygunluk yönünden kanunların tabi olduğu yargı deneti yasama meclislerinin içtüzüklerine de şamildir.

1. Şümül ve İstisnalar :

Her kanunun anayasaya uygunluk bakımından yargı denetine

(13) Bak. İsmet Giritli, *Türkiyede ve Başka Memleketlerde Hükümet Tasarrufları* (1958); T. B. Balta *Türkiyede Yürütme Kudreti* (1960) 51 s.

(14) İşaret edelim ki Anayasa sistemimizde Tüzüklerin bakanlar kurulunca kabulünden önce Danıştayı incelemesinden geçmesi şarttır (yeni anayasa m. 107; 1924 anayasası m. 52). Fakat Danıştay bu incelemeyi idari ve istişari bir kuruluş sıfatıyla yapmaktadır. Bu itibarla önleyici bir yargı denetine te kabul etmemekte, tüzükler üzerinde yargı deneti ihtiyacını bertaraf eylememektedir.

tabi olması kaide olmakla beraber istisnalar da vardır. Anayasa aşağıdaki kanunları bu denetin dışında tutuyor :

a. (*Atatürk devrimlerine aid kanunlar*) — Atatürk devrimlerine ilişkin olan ve Anayasada tarih ve numaralarıyla açıkça gösterilen bir takım kanunlar vardır (15) ki bunların anayasanın kabulü tarihinde yürürlükte olan kısımları anayasaya aykırı olduğu şekilde anlaşılabilir ve yorumlanamaz (m. 153). Bu istisnanın isabetinde gerek hukukçular gerekse politikacılar fikir birliği halindedirler.

b. (*Millî birlik devri Kanunları*) — Askerî ihtilâlden (27 Mayıs 1960 dan) Kurucu meclisin toplandığı 6.1.1961 tarihine kadar Millî Birlik Komitesi tarafından çıkarılan kanunlar ne soyut ne de somut olarak anayasa yargısına tabi tutulamazlar (geçici m. 4). Mahaza anayasa bu kanunların adi kanunla değiştirip kaldırılacaklarını açıklayan bir kayıt ilâve ediyor. Bu sakat istisnaya kurucu mecliste şiddetli mukavemet edilmekle beraber normal rejime geçiş uğrunda bir fedakârlık olarak rıza gösterilmiştir.

c. (*Milletlerarası anlaşmalar*) — Kanun mertebesindeki milletlerarası anlaşmalar ne soyut ne de somut denet yolu ile anayasa mahkemesi önüne götürülemezler. (anayasa m. 65 V). Bu husustaki anayasa hükmü, dâva mahkemeleri tarafından itiraz yolu ile yani hâdisevî olarak anayasaya aykırılığın denetlenmesini ve bu suretle anılan hükmün mahzurlu sonuçlarının hafifletilmesine engel teşkil etmeyen bir ifade tarzı taşıyor.

2. Soyut Denet Yolu :

Bu denet doğrudan anayasa mahkemesi nezdinde açılacak iptal dâvası ile harekete getirilebilecektir (m. 149). Bu iptal dâvasının, yukarda (Bl II A 1), belirtildiği üzere, biri genel korunma dâvası, diğeri organ dâvası olmak üzere iki şekli olacaktır.

a. (*Genel Korunma dâvası*) — İptal dâvası belli bir hedef ve

(15) Bu suretle anayasaya aykırılık iddiasına karşı saklı tutulan kanunlar şunlardır : Medreseleri ilga eden tevhidi tedrisat kanunu, Şapka kanunu; Tekke ve zaviyeleri ve ilgili unvanları yasak eden kanun, Medeni nikâh esası, Milletlerarası rakamlar kanunu; Türk harfleri kanunu, Efendi, bey, paşa gibi eski unvanları kaldıran kanun.

menfaat gütmeksizin her hangi bir kanun aleyhine aşağıdaki organlar tarafından açılabilecektir :

aa. Cumhurbaşkanı :

ab. Son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının onda birini alan veya Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis gurupları.

ac. Yasama meclislerinden birinin üye tam sayısının en az altıda biri.

Anılan organlar öz bir menfaat gütmeksizin iptal dâvası açabileceklerine göre, bu kategoriye genel korunma dâvası diye vasıflanmıyoruz.

b. (*Organ dâvası*) — İptal dâvası, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren hususlarda aşağıdaki organ ve kurumlar tarafından da açılabilecektir :

ba. Yüksek hâkimler kurulu,

bb. Üst mahkemeler (Temyiz mahkemesi, Danıştay, Askeri Temyiz Mahkemesi).

bc. Üniversiteler,

Bu kategori iptal dâvası, ilgili organ ve kurumun kendi varlık ve görevini koruma gayesi güttüğü cihetle organ koruma dâvası veya sadece organ dâvası diye adlandırılabilir.

c. (*Dâva süresi*) — Anayasa iptal dâvasını kısa bir süreye tabi tutuyor. Dâva ilgili metnin resmî gazete ile yayımından başlayarak 90 gün içinde açılmak lâzımdır. Aksi halde dâva hakkı düşer (m. 150).

3. Somut Denet Yolu :

Bu yolu anayasa şu şekilde tarif ediyor «Bir dâvaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa anayasa mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar dâvayı geri bırakır.» (m. 151 I). Anayasa, dâva mahkemesinin aykırılık iddiasını ciddi görememesi halinde işin Temyiz merciince esas hükümle birlikte nihai karara bağ-

lanacağını da ilâve ediyor. (m. 151 II). Bu hükümlerden şunlar anlaşılıyor :

a) Her dâva mahkemesi gerek resen, gerekse taraflardan birinin isteği üzerine somut yargı denetimi harekete getirme yetkisine sahiptir.

b) Anayasa mahkemesine işin kim tarafından nasıl götürüleceği konusu anayasa yargısı usulüne ait kanunca düzenlenmek gerekiyor. Bununla beraber anayasa 152 inci maddesinde, «mahkemelerden gelen» aykırılık iddialarından bahsetmek suretiyle işi anayasa mahkemesine doğrudan dâva mahkemesinin tevdi edeceğini zımni olarak göstermiş oluyor.

c) Her ne kadar anayasa ifade etmemiş olmakla beraber somut denet yoluna gidilebilmesi şu şartlara bağlı olmak lâzımdır : Bir kerre dâvanın kaderi anayasaya aykırılık meselesinin çözümlenmesine bağlı olmalıdır. İkincisi ilgili kanunu yorum yolu ile anayasa ile bağdaştırmak mümkün olmamalıdır.

4. Metin Denetine İlişkin Esaslar :

Bu hususta şimdilik şunlar söylenebilir :

a. (*Ölçü ve şımül*) — Anayasa (m. 152) aykırılıktan ötürü iptalden bahsettiğine göre anayasa mahkemesinin incelemesinin, itiraza uğrayan hükmün anayasa ile bağdaşır olup olmadığı sorusuna yönelmesi lâzımdır. Mahkeme bu soruyu cevaplandırırken, anayasanın sadece metnini değil, mevcut bazı atıflara (m. 2, 11, 156) göre dayandığı temel ilkeleri de göz önünde bulundurmak zorunda olacaktır. Mahaza bu suretle mahkemenin bir hâkimler hükümetinin çekici zeminine kaymaktan kaçınması temenniye şayandır.

b. (*Belirsiz kavramlar*) — Türk anayasası da, bilhassa temel haklar alanında, birçok belirsiz kavramlar kullandığı cihetle - ki bu kaçınılmaz bir zarurettir - Anayasa Mahkemesi bu türlü kavramların kanun koyucuya ne nisbette takdir yetkisi tanıdığı sorusu gibi güç meselelerle karşılaşacaktır.

5. Anayasa Mahkemesinin Kararları :

Anayasa bu hususta şu esasları koyuyor (m. 152) :

a. (*Bağlayıcılık*) — «Anayasa mahkemesinin kararları kesin-

dir» (m. 152 I), «Resmî gazetede hemen yayınlanır ve devletin Ya-sama, Yürütme ve Yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar» (m. 152 V).

b. (Muhteva ve etki) — Bu bakımdan soyut ve somut denet-lemeler arasında bir fark gözetiliyor, şöyle ki :

aa. (İptal kararları) — «Anayasa Mahkemesince, anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen karar ve içtüzük veya bun-ların iptal edilen hükümleri, karar tarihinde yürürlükten kalkar. Cereken hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın verildiği günden başlayarak altı ayı geçemez» (m. 152 II). İptal kararı geri-ye yürümez (m. 152 III).

ab. (Somut denetleme kararları) «Anayasa mahkemesi diğer mahkemelerden gelen anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.» (m. 152 IV).

Müessesenin şu hazırlık safhasında bu esasların sonuçları ve muhtemel mahzurlu etkileri üzerinde durmaya mahal görmüyoruz.

II — İdari metinleri üzerinde kaldıracı denet :

I. İdari Metinler :

İlkin belirtelim ki Türk hukukunda idarî metinler konularına göre değil, yapılarına göre bir ayrıma tabidirler (16). Normal idarî metinleri tüzük ve yönetmelik teşkil eder. Tüzük ötedenberi anayasa ile (yeni Anayasa m. 107) düzenlenmiş bulunuyor. Yeni Anayasa kanun ve tüzüklerin uygulanma tarzını gösteren yönetme-lik nevi hakkında da bir hüküm (m. 113) ihtiva ediyor. Tüzük Da-nıştayın ön mütalâası üzerine (17) Bakanlar Kurulu kararı ile mey-dana gelir. Konusu ya kanunların uygulanma tarzı hakkında veya

(16) Alman hukuk gurubunda idarî yani idarece tedvin edilen me-tinler, hukuk kararnamesi (Rechtsverordnung), idarî kararna-me (Verwaltungsverordnung) gibi bir ayrıma tâbidir. Fransız hukukunda idare metinlerinin tümüne reglement tüzün denir.

(17) Danıştayın ön mütalâasını alma şartı Millî Birlik devrinde kalkmıştı. (12.VI.1960 tarihli ve 1 sayılı k. m. 22) Yeni Anaya-sa bu esası tekrar koymuştur.

kanunun emrettiği alanlara aid kaideler koymaktır. Tüzükten farklı olarak, her yönetim makamı kendi yetki alanında, kanun ve tüzüklere aykırı olmamak şartıyla, yönetmelik çıkarabilir.

Bu normal idarî metinler yanında bir de olaganüstü kategori vardır ki, olaganüstü yetki kanunlarına dayanılarak çıkarılıyor ve doktrinin bir kısmı tarafından kaide-karamame diye anılıyor.

Bütün bu idarî metinler çok kerre umuma taallük eden kaideler ihtiva ederler.

2. Dâva Mahkemesinin Somut Denetî :

Yargı içtihatlarına göre her dâva mahkemesi uygulayacağı bir idarî metnin hukuka uygunluğunu inceleme zorundadır. Bu inceleme tabiatıyla anayasaya uygunluk sorusunu da kapsar.

3. İptal Dâvası Yolu ile Denetleme :

İdarî metinler birer idarî işlem oldukları cihetle aleyhlerine idarî yargıda iptal dâvası açılabilir. Dâva ilgili metnin yayımından başlayarak 90 gün içinde açılmak gerekir. Aksi halde düşer. Mahaza bu düşmenin pek fazla mahzuru yoktur. Çünkü hukuka aykırılık az önce belirttiğimiz gibi somut bir surette yani herhangi bir dâva zımında da nazara alınmaktadır.

Şimdiye kadar tüzükler aleyhine kanuna aykırılıktan ötürü iptal dâvası açılmıyordu. Zira eski Anayasa (m. 52 III), bu gibi aykırılık iddialarının incelenmesini parlâmentoya mal etmişti. Yeni Anayasa böyle bir hüküm ihtiva etmediği cihetle (18) bugün tüzükler bütün şumulü ile iptal dâvası konusu yapılabilir.

İdarî metinlere yöneltilen iptal dâvaları, bunların anayasaya uygunluğunu da kapsar. Bu itibarla Türk hukukunda idarî metinlerin anayasaya uygunluğunu ayrıca anayasa mahkemesinin denetline tabi tutmaya ihtiyaç yoktur. Meğer ki anayasa yargısı sabasından içtihad birliğini sağlama gibi bir maksat güdülsün.

C. Parlâmento seçimlerinin anayasa bakımından denetlenmesi :

Parlâmento seçimleri mahalli seçimlerle birlikte Yargı organlarının yönetim ve denetlemesi altındadır. Bu hususta baş organ Temyiz ile Danıştay'ın kendi üyeleri arasından seçtiği zatlardan (7

(18) Yasama mercinin bu husustaki yetkisi 1 sayılı Millî Birlik Kanunu ile kalkmıştı.

asil ve 4 yedek üyeden) meydana gelen Yüksek Seçim Kuruludur. Bu kurul, seçim şikâyetlerinin ve tutanaklarının son inceleme merciidir (Anayasa m. 75; seçimlere aid temel hükümler k. m. 11). Bir nevi seçim mahkemesi görevini yerine getirmektedir. Bu itibarla dâva mahkemeleri gibi bu mercie de seçimle ilgili kanunların anayasaya uygunluğunu somut denet yolu ile anayasa mahkemesine intikal ettirme yetkisini tanımak gerekir.

D. Siyasî partilerin anayasaya aykırılığının denetlenmesi :

Yeni Anayasamıza göre «siyasî partiler insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletle bölünmezliği temel hükmüne» uymak zorundadırlar (m. 57 I). «Dini veya din duygularını» sömüremezler (m. 19. V). Aksi halde kapatılırlar. Siyasî partilerin kapatılmalarına dair olan bütün dâvalara anayasa mahkemesi bakar (m. 19, V, 57 IV).

BÖLÜM IV **GENEL YARGILAMA ESASLARI**

Anayasa Mahkemesine aid usul kanunu henüz çıkmadığı ve mahkeme de henüz kurulmadığı cihetle yargılama esasları hakkında şimdilik söylenecek bir şey yoktur. Bu itibarla Anayasanın bu konuya aid olarak ihtiva ettiği bir hükme (m. 148) işaretle yetineceğiz. Bu hükme göre «Anayasa mahkemesi, Yüce divan sıfatıyla baktığı dâvalar dışındaki işleri, dosya üzerinde inceler. Ancak gerekli gördüğü hallerde ilgililerin açıklamalarını» dinler (m. 148 II) Uşul kanunu bu mahzurlu hükmü yumuşatmak zorundadır.

BÖLÜM V **SONUÇ**

Yeni Anayasa, yasama sahasında anayasa yargısının ihdasını emretmiş bulunuyor. Artık yapılacak iş hazırlığı tamamlayıp Anayasa Mahkemesini bir an önce fiilî olarak kurmaktır. Bu itibarla şimdi gerek kanun koyucu, gerekse diğer yetkili merciler, yıllardan beri özlenen bu müesseseyi hem ivedilikle, hem de kendisine bağlanan umudlara cevap verecek bir titizlikle meydana getirmek gibi şerefli bir ödev karşısında bulunuyorlar.